

Ungar raddir

Til móts við fjölbreytni meðal nemenda

Ungar raddir

Til móts við fjölbreytni meðal nemenda

Evrópumiðstöðin fyrir þróun í sérkennslu

Þessi skýrsla inniheldur samantekt á erindum og niðurstöðum frá fyrirspurnaþingi ungs fólks með sérþarfir í námi, „Ungar raddir: Til móts við fjölbreytni meðal nemenda“, sem Evrópumíðstöðin fyrir þróun í sérkennslu skipulagði í samvinnu við menntamálaráðuneytið í Portúgal. Þar sem Portúgalir gegndu þá formennsku í Evrópusambandinu fór þingið fram í Lissabon í september 2007.

Evrópumíðstöðin annaðist gerð skýrslunnar, en hún byggist á framlagi ungra sendifulltrúa sem sóttu þingið. Þeir fá bestu þakkir.

Ítarlegri upplýsingar um þennan viðburð eru á heimasíðu Evrópumíðstöðvarinnar: www.european-agency.org/european-hearing2007

Ritstjórar: Victoria Soriano, Mary Kyriazopoulou, Harald Weber og Axelle Grünberger (starfsfólk) á Evrópumíðstöðinni fyrir þróun í sérkennslu.

Leyfilegt er að nota útdrætti úr skýrslunni að því tilskildu að heimildar sé greinilega getið.

Skýrslan er fánlega á rafrænu formi og á 21 tungumáli til að upplýsingarnar séu aðgengilegar fyrir sem flesta. Rafrænar útgáfur þessarar skýrslu eru fánlegar á vefsetri Evrópumíðstöðvarinnar:

www.european-agency.org/site/info/publications/agency/index.html

Mynd framan á kápu: Viktorija Proskurovska

ISBN: 978-87-92387-31-8 (rafræn útg.) ISBN: 978-87-92387-10-3 (prentuð útg.)

2008

Evrópumíðstöðin fyrir þróun í sérkennslu

Secretariat
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark
Sími: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Brussels Office
3 Avenue Palmerston
BE-1000 Brussels, Belgium
Sími: +32 2 280 33 59
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

Education and Culture DG

Lifelong Learning Programme

Aðalskrifstofa framkvæmdastjórnar ESB á sviði mennta-, starfsþjálfunar- og menningarmála og fjöltyngis styrkti gerð þessarar skýrslu.
http://europa.eu.int/comm/dgs/education_culture/index_en.htm

EFNISYFIRLIT

Formáli	5
Inngangur	7
Útdráttur úr erindi Mariu de Lurdes Rodrigues, menntamálaráðherra Portúgals	9
Hugleiðingar ungu sendifulltrúanna	11
<i>Hugleiðingar fulltrúa í almennum framhaldsskólum.....</i>	<i>11</i>
<i>Hugleiðingar fulltrúa í starfsnámi.....</i>	<i>14</i>
<i>Hugleiðingar fulltrúa í námi á háskólastigi.....</i>	<i>16</i>
Útdráttur úr erindi Valters Lemos, ráðuneytisstjóra í menntamálaráðuneyti Portúgals	19
Lissabonyfirlýsingin	20
<i>Álit ungmenna varðandi nám án aðgreiningar.....</i>	<i>20</i>

Formáli

Aðildarríki Evrópumíðstöðvarinnar fyrir þróun í sérkennslu komu sér saman um að halda fyrirspurnaþing árið 2007 og bjóða ungu fólki með sérþarfir að ræða þar um menntun sína og framtíð. Sérstök áhersla var lögð á reynslu, hugmyndir og tillögur ungmennanna um nám án aðgreiningar.

Þetta var í annað sinn sem Evrópumíðstöðin stóð fyrir slíkum viðburði. Fyrsta fyrirspurnaþing fyrir ungmenni með sérþarfir í námi fór fram hjá Evrópuþinginu í Brussel árið 2003.

Öll aðildarríkin vissu að það var mikil vinna að skipuleggja slíkan viðburð, einkum í ljósi þess hve margir þátttakendurnir yrðu frá þeim 29 löndum sem sendu fulltrúa á þingið (árið 2003 tóku 22 lönd þátt).

Fyrirspurnaþingið fór fram í Lissabon í september 2007. Það var skipulagt í samvinnu við menntamálaráðuneytið í Portúgal vegna þess að Portúgalir gegndu þá formennsku í Evrópusambandinu.

Það var Evrópumíðstöðinni mikill heiður og ánægja að standa að þessu öðru fyrirspurnaþingi. Fyrst og fremst þökkum við ungu sendifulltrúunum, sem voru 78 talsins, fjölskyldum þeirra, kennurum og starfsfólki, menntamálaráðuneytum viðkomandi landa, fulltrúum frá Evrópustofnunum og alþjóðlegum stofnunum og samtökum, og síðast en ekki síst stjórnvöldum í Portúgal, fyrir þátttöku sína og eindreginn stuðning. Án þeirra allra hefði þessi mikilvægi viðburður aldrei orðið að veruleika.

Jørgen Greve
stjórnarformaður

Cor J.W. Meijer
framkvæmdastjóri

Inngangur

Á árinu 2006 voru fulltrúar Evrópumíðstöðvarinnar beðnir um að tilnefna tvo eða þrjá aðila úr skólakerfinu – skóla eða bekki – frá landi sínu til að taka þátt í fyrirspurnaþinginu „Ungar raddir: Til móts við fjölbreytni meðal nemenda“. Mælt var með þátttöku eins almenns framhaldsskóla, eins starfsmenntaskóla og einnar menntastofnunar á háskólastigi.

Nemendum þeirra skóla eða bekkja sem tilnefndir voru var boðið upp á að fjalla í sameiningu um niðurstöður þátttakenda frá fyrsta fyrirspurnaþinginu sem fór fram í Brussel árið 2003. Einnig áttu þeir að fjalla um eftirfarandi þrjár spurningar ásamt skólafélögum sínum:

1. Getið þið lýst því sem **helst þarfnast úrbóta í námi ykkar og hvaða verkefni þar að lútandi eru brýnust**, og þið viljið ræða um við aðra nemendur í Evrópu? Eruð þið með einhverjar ráðleggingar eða tillögur um úrbætur?
2. Hvaða **hugmyndir/skoðanir hafið þið á námi án aðgreiningar?** Viljið þið leggja áherslu á einhverjar tilteknar úrbætur, brýn verkefni og/eða hindranir? Viljið þið geta um og/eða leggja fram einhverjar tillögur?
3. Þið kunið að hafa ákveðnar væntingar varðandi menntun ykkur, starfsmöguleika og lífið sjálft. Getið þið gert grein fyrir **helstu hindrunum** sem að ykkar áliti **þarf að ryðja úr vegi til að væntingar ykkar geti orðið að veruleika?**

Þeir skólar eða bekkir sem tóku þátt voru allir beðnir um að tilnefna einn fulltrúa til að fara á þingið. Daginn áður en þingið fór fram hittust síðan allir fulltrúarnir, skiptust á skoðunum og fjölluðu um spurningarnar þrjár í umræðuhópum sem þeim var skipt í eftir því hvaða nám þeir stunduðu: framhaldsskólanám, starfsnám eða nám á háskólastigi. Ungu fulltrúarnir voru allir vel undirbúnir undir þingið. Umræðurnar báru vitni um alvarleg og opin skoðanaskipti, og virðingu fyrir öllum sjónarmiðum.

Mikilvægt er að benda á að tilnefndu fulltrúarnir áttu við afar mismunandi og fjölbreytilegar sérþarfir og fötlun að stríða. Flestir þeirra stunduðu nám í almennum skólum.

Niðurstöður umræðnanna voru kynntar í portúgalska þinginu og eru uppistaðan í Lissabonyfirlýsingunni, „Álit ungmenna varðandi nám án aðgreiningar“, sem er kynnt í heild sinni aftast í þessari skýrslu og fylgir einnig með sem sérstakur bæklingur.

Í þessari yfirlitsskýrslu eru birtir útdrættir úr erindum menntamálaráðherra og ráðuneytisstjóra menntamálaráðuneytisins í Portúgal, sem flutt voru annars vegar við setningu þingsins og hins vegar þegar því var slitið. Þeir leggja báðir áherslu á að ráðamenn í menntamálum þar í landi styðji eindregið og stuðli að námi án aðgreiningar.

Í Lissabonyfirlýsingunni er samantekt á þeim sameiginlegu málum sem lögð var áhersla á og því samkomulagi sem ungu fulltrúarnir komust að, en í þessari skýrslu er gerð grein fyrir þeim lykilmálefnum sem fulltrúarnir fjölluðu sérstaklega um í tengslum við þau þrjú skólastig sem kynnt voru á þinginu, þ.e. framhaldsskóla, starfsmenntaskóla og háskóla.

Útdráttur úr erindi Mariu de Lurdes Rodrigues, menntamálaráðherra Portúgals

Við setningu fyrirspurnarþingsins „Ungar raddir: Til móts við fjölbreytni meðal nemenda“ í portúgalska þinginu sagði Maria de Lurdes Rodrigues menntamálaráðherra m.a.:

„Það er okkur mikill heiður og ánægja að taka á móti ungu fólki frá 29 löndum – 26 Evrópusambandslöndum og þremur öðrum þátttökulöndum í þessu verkefni – sem hefur það að markmiði að útfærsla á námi án aðgreiningar í öllum skólum allra Evrópusambandslandanna verði færð til betri vegar. Til hamingju með þátttöku ykkar í þessu framtaki, þann dugnað sem þið og þau lönd sem þið eruð fulltrúar fyrir hafið sýnt, og svo auðvitað með meira framboð af námi án aðgreiningar í Evrópu.

Meginreglurnar um nám án aðgreiningar fyrir öll börn og unglínga með sérþarfir voru settar í Salamanca árið 1994 og voru árangur margra ára vinnu og umræðna sérfræðinga um allan heim. Þróun og útfærsla á námi án aðgreiningar er daglegt starf allra kennara, starfsfólks og sérfræðinga. Starfið beinist að því að greina fyrirstöður, hindranir, fordóma og tæknilega, félagslega og efnahagslega erfiðleika, en jafnframt að því að leita lausna svo að betur megi fara.

Nám án aðgreiningar er ferli í stöðugri mótun og mun aldrei taka enda því að leiðirnar að markinu taka sífellt breytingum. Sú áhersla sem lögð er á þetta mál er ekki einungis vegna nýrra félagslegra kvaða og væntinga, heldur einnig aukinnar þekkingar og tækniframfara.

Ég held að þótt Evrópusambandslöndin standi misjafnlega að vígi, þá séu þau öll að takast á við sömu brýnu verkefni á þremur sviðum: í fyrsta lagi að þjálfva stöðugt kennara og stuðningsaðila til að uppfræða og aðstoða unga nemendur með sérþarfir. Í öðru lagi að bæta allar ytri aðstæður í skólum sem taka á móti nemendum með sérþarfir. Í þriðja lagi að þróa kennslubúnað og kennsluefni og nýta alla tæknimöguleika.

Nú á dögum veitir upplýsinga- og samskiptatæknin möguleika á upplýsinga- og þekkingaröflun sem áður var óhugsandi og því verða stjórnvöld á hverjum stað að styðja og efla rannsóknir og þróun.

Þetta framtak, sem er tilefni þess að við hittumst hér, er einstakt að því leyti að nemendur með sérþarfir taka sjálfir þátt í að móta eigin námsmöguleika í skólum án aðgreiningar; fleiri raddir taka þátt í að auka bæði umræðuna og skilning manna á því að finna þarf lausnir til að mæta væntingum og framtíðarsýn þessara ungmenna.

Með framlagi ykkar [ungu sendifulltrúanna] mun okkur örugglega takast að skapa ungu fólki með sérþarfir í Evrópu betri námsaðstæður. Það gerir þetta þing svo sérstakt. Enn og aftur fögnum við þátttöku ykkar og áhuga, því fordæmi sem þið sýnið og þeim árangri sem hvert og eitt ykkar mun ná. Ykkar velgengni er einnig okkar velgengni. Það er velgengni allra nemenda, einkum þeirra með sérþarfir, sem knýr ykkur áfram hér. Ég vona að draumar ykkar rætist. Ég vona einnig að ykkar gangi vel í dag og að framlag ykkar verði til þess að starf okkar beri meiri árangur.“ Þakka ykkur kærlega fyrir.“

Hugleiðingar ungu sendifulltrúanna

Á allsherjarfundi portúgalska þingsins gerðu ungu sendifulltrúarnir grein fyrir sameiginlegum málefnum sínum, sem þeir höfðu fjallað um í umræðuhópunum daginn áður, frammi fyrir öllum þátttakendum fyrirspurnaðingsins.

Hér á eftir er fjallað nánar um þessi málefni. Þau eru framsett í sömu röð og spurningarnar sem ungu fulltrúarnir fjölluðum um með skólafélögunum sínum áður en þingið hófst:

- Helstu **úrbætur** og **brýnu verkefni** varðandi nám þeirra;
- Sjónarmið þeirra og skoðanir á **námi án aðgreiningar**;
- Helstu hindranir sem ryðja þarf úr vegi til að **fram tíðarvæntingar** þeirra geti orðið að veruleika.

Leggja ber áherslu á að allir sendifulltrúarnir voru sammála um að bæði niðurstöður og verkefni fyrirspurnaðingsins árið 2003 væru enn í fullu gildi, enda þótt nokkrar framfarir hefðu átt sér stað.

Vitnað er orðrétt í suma sendifulltrúana í textanum sem hér fer á eftir til að sýna sem best hvaða hugmyndir það voru sem mest áhersla var lögð á innan umræðuhópanna.

Hugleiðingar fulltrúa í almennum framhaldsskólum

Flestir fulltrúanna úr framhaldsskólunum stunduðu nám án aðgreiningar í almennum skólum.

Í hópumræðunum létu ungu fulltrúarnir úr framhaldsskólunum í ljós almenna ánægju með nám sitt og voru yfirleitt sammála um að **úrbætur** hefðu átt sér stað á meðan þeir stunduðu þar nám.

Lögð var áhersla á almennt aðgengi að námi sem eitt **brýnasta verkefnið** sem áfram þyrfti að vinna að; átt er við aðgengi að byggingum, en einnig þá staðreynd að námsefni og tæki eru ekki alltaf notendavæn eða aðgengileg nemendum með hvers kyns sérþarfir. Karin sagði: „Nútímaskólar eru enn ekki að fullu aðgengilegir fólki með ýmiss konar fötlun, svo sem þeim sem eru sjónskertir.“

Hjálparbúnaður, svo sem tölvur, stafrænar myndavélar, hljóðnemar o.s.frv. er afar mikilvægur. Engu að síður er raunin oft sú að annaðhvort er slíkur búnaður alls ekki fyrir hendi eða ekki tiltækur í nægjanlegum mæli. Stundum vita hvorki nemendur né aðstandendur þeirra hvernig fá má aðgang að slíkum búnaði.

Með aðgengilegu námi er einnig átt við að hægt sé fá aðstoðarfólk og stuðningsaðila til starfa. Viðvarandi vandamál er að stundum eru bara skólafélagarnir til staðar og veita þá aðstoð sem þörf er fyrir.

Ungu sendifulltrúarnir sögðu að viðhorf kennara skipti miklu máli. Kennarar ættu að vera vakandi fyrir sérþörfum allra nemenda sinna. „Kennarar ættu að hafa hugfast að það eru ólíkir einstaklingar í bekknum með mismunandi þarfir og námsaðferðir,“ sagði Simone. En þótt kennarar veiti stuðning er ekki átt við að ofvernda eigi nemendur með sérþarfir. Kennarar þurfa að fá nauðsynlega þjálfun til að öðlast skilning á og fræðast meira um sérþarfir.

Fjallað var um **nám án aðgreiningar** sem jákvætt tækifæri og mikilvægt atriði fyrir þá.

Það mikilvæga og uppörvandi sjónarmið kom fram hjá fulltrúum framhaldsskólanna að í námi án aðgreiningar mætist ólíkir einstaklingar og að nemendur öðlist meiri félagsfærni en ella. Allir nemendur njóta góðs af því. Nám án aðgreiningar er einnig yfirleitt meira krefjandi (í jákvæðum skilningi) en nám í sérskólum; eins og Márton benti á þá skilar „nám án aðgreiningar afar góðum árangri vegna þess að nemandinn stendur frammi fyrir vandamálum og lærir hvernig á að leysa þau.“

Einnig var fjallað um þá erfiðleika sem tengjast námi án aðgreiningar. Aude komst þannig að orði: „Nám án aðgreiningar hefur í senn verið það hræðilegasta og það frábærasta sem ég hef þurft að takast á við.“ Enda þótt veittur sé stuðningur til félagslegra samskipta utan skólans geta komið upp erfiðleikar milli nemenda með sérþarfir og hinna nemendanna. „Nám án aðgreiningar er besti kosturinn en enn vantar úrræði og starfsfólk í mörgum skólum til að hægt sé að stunda slíkt nám,“ sagði Alfred.

Almennir kennarar sem ekki kunna til verka eða hafa ekki fengið greinargóðar upplýsingar um þarfir nemenda, sem og skortur á viðeigandi úrræðum í almennum framhaldsskólum, standa auk þess í vegi fyrir þátttöku nemenda með sérþarfir.

Niðurstaða ungu fulltrúanna var sú að nám án aðgreiningar sé af hinu góða svo framarlega sem nauðsynlegur stuðningur sé fyrir hendi og að námið fari fram við ákjósanlegar aðstæður.

Þeir voru einnig sammála um að hlutverk menntunar væri að búa fólk undir lífið. Eins og Anna Maria og Christopher sögðu: „Menntun snýst um það að læra að þú getir gert hluti sem þú heldur að þú getir ekki gert.“ Fulltrúarnir fóru fram á að hafa ávallt frelsi og rétt til að velja hvort þeir vilji vera í almennum skóla eða ekki.

Þegar horft var til **fram tíðar** létu flestir ungu fulltrúarnir þá ósk í ljós að fá að halda áfram að læra og fara í háskóla. Þeir höfðu þó áhyggjur af því hvort þeir gætu valið sér nám eftir eigin höfði: þeir vildu ekki að þeim væri boðið upp á takmarkaða möguleika vegna sérþarfa sinna, eða að stuðning eða aðgengi að námi á háskólastigi skorti. Nokkrar áhyggjur komu fram vegna fordóma annarra innan háskólanna sem og í atvinnulífinu.

Síðast en ekki síst kom skýrt fram meðal fulltrúa framhaldsskólanna að þeir yrðu sjálfir að fá að taka ákvarðanir um fram tíð sína. Átt var við að eiga sömu möguleika og aðrir og vera ekki aðgreindir frá öðrum í samfélaginu.

Hugleiðingar fulltrúa í starfsnámi

Flestir fulltrúar nemenda í starfsnámi stunduðu námið í almennum skólum. Nokkrir þeirra sóttu bæði almennan skóla og sérskóla, en aðeins örfáir voru einungis í sérskóla. Einnig skal bent á að í þessum hópi fulltrúa var um fleiri mismunandi sérþarfir að ræða en í hinum tveimur hópunum.

Ungu fulltrúarnir í þessum hópi fóru almennt ekki leynt með að ekki væri tekið tillit til réttinda þeirra og þau virt sem skyldi. Þeir fóru einnig fram á að ekki væri komið fram við þá „af umhyggju“ vegna fötlunar þeirra. Fabien, Séverine og Fabio orðuðu þetta mjög afdráttarlaust: „Okkur líður eins og öllum öðrum, en stundum þurfum við á stuðningi að halda, því miður ... Við verðum að njóta trausts og virðingar. Við viljum ekki að komið sé fram við okkur eins og við séum fötluð.“ Mitja sagði: „Við verðum að viðurkenna hvert annað, hvernig svo sem við lítum út, hvað svo sem við kunnum, getum gert eða getum ekki gert. Þá verður meira jafnrétti í samfélaginu.“

Enda þótt fulltrúarnir væru yfirleitt jákvæðir gagnvart skólanum sínum og kennurum létu þeir í ljós miklar áhyggjur vegna þeirra **úrþóta** sem enn hafa ekki átt sér stað. Sumir þeirra höfðu átt í erfiðleikum með að fá þann stuðning sem þeir þarfnast. Stundum eru kennararnir ekki nógu vel upplýstir, hafa ekki nægan áhuga á að kynna sér hverjar þarfir nemendanna eru, og stundum er hreinlega ekki neinn stuðningur í boði. „Kennarar verða að útskýra námsefnið á ýmsan hátt svo að allir nemendurnir séu færir um að skilja það,“ sögðu Iro og Vassilis.

Í umræðunum kom skýrt fram að þeim fannst ekki vera um fullnægjandi stuðning að ræða nema tekið væri tillit til þess að nemendur eru misjafnlega á sig komnir.

Amy sagði: „Ungt fólk þarf að geta stundað nám á þeim hraða sem því hentar svo að því finnist það skemmtilegt og geti virkilega notið þess að afla sér menntunar.“

Aðgengi á sviði almenningssamgangna eða aðgengi að byggingum var ofarlega á baugi hjá fulltrúunum og lögð var áhersla á það sem mikilvægt og **brýnt verkefni**.

Allir fulltrúarnir sem stunduðu nám í almennum skóla voru mjög hlynntir **námi án aðgreiningar**. „Í almennum skólum fáum við fyrsta flokks menntun. Þannig hljótum við undirbúning fyrir framtíð okkar og starfsvettvang í heimi hinna heyrandi,“ sagði Steven. Nokkrir fulltrúar í sérskólum litu einnig svo á að nám án aðgreiningar væri besti kosturinn, en fáeinir fulltrúar vildu helst vera í verndaðra umhverfi. Einróma niðurstaða var um að öllum ætti að vera frjálst að velja hvar þeir vildu stunda nám: án nokkurra kvaða, með fullri virðingu fyrir persónulegum aðstæðum og með eins mörgum valkostum og hægt væri.

Fulltrúarnir létu í ljós **framtíðarvæntingar** sínar um að geta lifað eins sjálfstæðu lífi og kostur væri. Þeir vildu allir stunda nám áfram og þeim var mjög umhugað um starfsmöguleika sína í framtíðinni. Fulltrúarnir töldu að þeir byggju ekki við sömu aðstæður og ófatlaðir jafnaldrar þeirra.

Að lokum kom fram að fulltrúarnir höfðu fulla trú á sjálfum sér og vissu nákvæmlega hvað þeir vildu, en voru hræddir um að skólinn og samfélagið almennt viðurkenndi ekki getu þeirra og hæfileika.

Hugleiðingar fulltrúa í námi á háskólastigi

Hér skal tekið fram að í hópi fulltrúa í námi á háskólastigi voru mun fleiri einstaklingar sjónskertir en í hinum tveimur hópunum. Þess vegna tengdust málefnið sem þessi hópur fjallaði um einkum þeirri tegund fötlunar.

Fulltrúarnir greindu frá **úrbótum** varðandi aðgengi að upplýsingum – með tölvutækni og internetinu – fyrir blinda eða sjónskerta nemendur. Þeir hafa nú bæði aðgang að stafrænum bókum og hljóðbókum. Aðrir fulltrúar töldu aukinn skilning almenninga á fötlun til úrbóta. Opinber og almenn umræða snýst til dæmis stöðugt meira um hreyfanleika og

aðgengi. Aukið framboð á aðstoðarfólki og sjálfbóðaliðum eða vinum var einnig talið vera jákvæð þróun.

Einnig voru nokkur **brýn mál** tekin fyrir sem tengdust fyrst og fremst ofangreindum úrbótum. Stundum getur aðgengi að upplýsingum verið háð eða takmarkast af ýmsum aðstæðum. Sem dæmi má nefna að hæg afgreiðsla á nýjum tölvum, takmarkað framboð á stafrænum bókum eða hljóðbókum og nýjum vöfrum – hvað varðar internetið – er oft hlutskipti blindra notenda.

Enda þótt ýmis rit sem notuð eru í háskólum séu framleidd þar, og þar sé stundum hægt að framleiða efni fyrir sjónskerta nemendur á auðveldan hátt, er þó of lítið af slíku efni í boði. Eins og Maarja sagði þá „skapa almennar námsgreinar sem krefjast bóklesturs vandamál. Og þetta vandamál elti mig alla mína skólagöngu því að það var aldrei til nóg af hljóðbókum eða bókum á blindraletri (Braille).“

Annað vandamál sem minnst var á var takmarkað námsval nemenda vegna þess að aðgengi að byggingum væri ekki fyrir hendi og skortur væri á stuðningi eða tækniúrræðum. Gabriela gerði góða grein fyrir þessu: „Fólk með fötlun verður að velja sér skóla út frá því hvort þar sé aðgengi fyrir fatlaða en ekki eftir því sem hugur þess stendur til ... Okkur langar til að geta valið það sem við viljum en ekki bara það sem mögulegt er.“

Fulltrúarnir skýrðu einnig frá því að þeir yrðu oft að eiga frumkvæði að stuðningi í þeim skóla sem þeir velja því að jafnaldrar þeirra, kennarar og starfmenn þar viti ekki alltaf hvernig þeir geti veitt þeim stuðning.

Einnig var gerð grein fyrir verkefnum varðandi möguleika fulltrúanna á framtíðarstarfi. Viðhorf atvinnuveitenda og óaðgengilegar byggingar geta staðið í vegi fyrir því að þeir geti farið út á vinnumarkaðinn á jafnréttisgrundvelli.

Bent var á að kennarar og stuðningsaðilar þyrftu að vera betur upplýstir. Meðal atriða sem talin voru mikilvæg til úrbóta var að fjölga úrræðum, að viðeigandi aðstaða fyrir nemendur með fötlun væri fyrir hendi, notað væri tungumál sem allir skildu í kennslustundum, bekkir væru hafðir fámennari og hægt væri að fá aðstoðarkennara. „Fötlun er afar mismunandi. Það eru þarfir einstaklingsins sem eru mikilvægar, ekki almennar þarfir,“ sagði Diana.

Fulltrúarnir voru sammála um að **nám án aðgreiningar** veitti þeim besta undirbúninginn undir lífið. Nokkrir þeirra fulltrúa sem stefndu að háskólanámi voru að fara að stunda nám í almennum skóla í fyrsta skipti. Rætt var um að nám án aðgreiningar væri fyrsta skrefið í þá átt að samlagast þjóðfélaginu.

Einnig var rætt um breytingar á sérskólum í þekkingarmiðstöðvar. Nám án aðgreiningar með einstaklingsmiðuðum stuðningi var talið vera besti undirbúningur sem hægt væri að fá fyrir háskólanám. Allir fulltrúarnir voru sammála um að með því að eiga möguleika á að stunda nám án aðgreiningar allt frá því að skólaganga þeirra hæfist öðluðust þeir meiri styrk, sjálfsöryggi og sjálfstæði.

Þegar horft var til **framtíðar** var áherslan lögð á þá fyrirstöðu sem neikvæð viðhorf og vanþekking skapar. Það krefst mikillar vinnu og þolinmæði að breyta viðhorfum þannig að litið sé fram hjá fötluninni og sjónum beint að hæfni, getu og styrkleikum. Fulltrúarnir lögðu til að þeir tækju fyrsta skrefið sjálfir í þá átt, enda þótt það krefðist meiri kjarks og úthalds en aðrir nemendur þyrftu að sýna. Niðurstaða Kaisu var sú „að gott væri að vita hvað væri framundan enda þótt það kynni að vera erfitt.“

Útdráttur úr erindi Valters Lemos, ráðuneytisstjóra í menntamálaráðuneyti Portúgals

Þegar fyrirspurnapínginu var slitið sagði Valter Lemos:

„Mig langar sérstaklega til að ávarpa unga fólkið sem hér er viðstatt og óska því til hamingju það frábæra dagsverk sem það hefur skilað. Ég held að óhætt sé að segja að ungmennin sem flutt hafa mál sitt í portúgalska þinginu í dag hafi lagt þung lóð á vogarskálarnar og stuðli markvisst að því að nám án aðgreiningar verði í raun að veruleika um alla Evrópu.

Auðvitað vitum við öll að ekki getur verið um raunverulegt lýðræði að ræða nema komið verði á skóla fyrir alla, og ég tel að það sem hvert og eitt ykkar hefur lagt af mörkum með starfi sínu í dag skipti sköpum og verði okkur að leiðarljósi, ekki aðeins við að ná settu marki, heldur sýni okkur einnig hvernig fara skuli að því. Við stöndum í mikilli þakkarskuld við ykkur fyrir það starf sem þið hafið unnið.

Mig langar að beina orðum mínum til þeirra stjórnámálanna og ráðamanna sem fylgja munu eftir því starfi sem þið hafið unnið hér í dag. Við, stjórnámálameinn og ráðameinn, höfum beðið ykkur að setja fram skoðanir ykkar og við höfum fengið tækifæri til að heyra hverjar þær eru. Núna er það hlutverk okkar að hrinda tillögum ykkar í framkvæmd.

Því langar mig til að gefa ykkur það loforð að þessu starfi verði haldið áfram. Þeir sem gegna formennsku í Evrópusambandinu munu, ásamt Evrópumíðstöðinni fyrir þróun í sérkennslu, sjá um að gefa út samantekt á þeim reynslusögum og tillögum sem fram hafa komið í dag og mun sú skýrsla verða notuð sem tilvísunarrit í náinni framtíð. Við vonum að tillögurnar sem hafa verið samþykktar hér í dag, þann 17. september 2007, hjá portúgalska þinginu, verði til þess að nám án aðgreiningar verði að fullkomnum veruleika.

Það hafa verið okkur forréttindi að fá að starfa með ykkur hér í Portúgal í þessa tvo daga og við munum minnst þessa starfs sem áfanga í því ferli að skapa skóla fyrir alla – skóla sem byggir á sönnu lýðræði. Gangi ykkur öllum vel.“

Lissabonyfirlýsingin

Öll helstu málefnið sem ungu fulltrúarnir fjölluðu um hafa verið lögð til grundvallar meginniðurstöðu þingsins: Lissabonyfirlýsingunni „Álit ungmenna varðandi nám án aðgreiningar“.

Yfirlýsingin inniheldur þau málefni sem voru öllum ungu fulltrúunum sameiginleg. Í henni er lögð skýr áhersla á rétt þeirra til að njóta virðingar, að hafa sömu tækifæri og jafnaldrar þeirra og taka þátt í öllum ákvarðanatökum sem þá varða.

Í yfirlýsingunni er einnig lögð áhersla á skoðanir þeirra á þeim hagsbótum sem fylgt geta námi án aðgreiningar: slíkt nám kemur öllum nemendum til góða, jafnt þeim sem eru með sérþarfir sem hinum; með því öðlast nemendur meiri félagsfærni; það er besti kosturinn, enn sem komið er, og veitir nauðsynleg skilyrði sem tryggja að hægt sé að ná árangri.

Í yfirlýsingunni er einnig lögð áhersla á úrbætur sem gera þarf til að auka hreyfanleika nemenda og koma á fullu aðgengi að menntun. Slíkt verði aðeins hægt ef tekið verði tillit til mismunandi þarfa einstaklinga.

Lissabonyfirlýsingin er einstakt framlag inn í umræðuna um nám án aðgreiningar þar sem hún inniheldur sameiginleg sjónarmið ungs fólks sem sjálft á við fötlun að stríða. Vonir standa til að þau skýru skilaboð sem unga fólkið gefur í yfirlýsingunni – svo og þessi skýrsla – verði stefnumótandi aðilum og sérfræðingum á sviði menntamála hvatning í því starfi sem þeir eiga fyrir höndum.

Yfirlýsingin er birt óstytt hér fyrir neðan og fylgir einnig með þessari skýrslu sem sérstakur bæklingur.

Álit ungmenna varðandi nám án aðgreiningar

Vegna ESB-formennsku Portúgala, stóð menntamálaráðuneytið í Portúgal og Evrópumíðstöðin fyrir þróun í sérkennslu fyrir fyrirspurnaþingi þann 17. september 2007 undir yfirskriftinni: „Ungar raddir: Til móts við fjölbreytni meðal nemenda“.

Ungmennni með sérþarfir frá 29 löndum¹, sem stunda framhaldsskólanám, starfsnám eða háskólanám samþykktu tillögur sem liggja til grundvallar Lissabonyfirlýsingunni „Áliti ungmenna varðandi nám án aðgreiningar“. Þessi yfirlýsing inniheldur þau skilaboð sem unga fólkíð hafði fram að færa á allsherjarfundinum í Assembleia da República í Lissabon og lúta að réttindum þess og þörfum og ýmsum brýnum verkefnum og ráðleggingum um hvernig námi án aðgreiningar verði best háttáð.

Yfirlýsingin flokkast meðal áður birtra evrópskra og alþjóðlegra skjala um málefni á sviði sérkennslu, svo sem: ályktun ráðsins um aðild barna og ungmenna með fötlun að almenna skólakerfinu (EB, 1990), Salamanca-yfirlýsingunni og rammaáætluninni um aðgerðir vegna nemenda með sérþarfir (UNESCO, 1994), Lúxemborgar-stofnskránni (Helios-áætlunin, 1996), ályktun ráðsins um jöfn tækifæri nemenda með fötlun til náms og starfsþjálfunar (EB, 2003) og samningnum um réttindi einstaklinga með fötlun (Sameinuðu þjóðirnar 2006).

Ungmennin gerðu samþykkt um RÉTTINDI sín:

- Við eigum rétt á því að okkur sé sýnd virðing og okkur sé ekki mismunað. Við viljum ekki vorkun; við viljum að okkur sé sýnd sú virðing sem okkur ber sem þjóðfélagsþegnum sem þurfa að lifa og starfa við eðlilegar aðstæður.
- Við eigum rétt á sömu tækifærum í lífinu og allir aðrir, með þeim stuðningi sem við höfum þörf fyrir. Enginn ætti að verða fyrir því að þarfir hans séu virtar að vettugi.
- Við eigum rétt á að taka sjálf ákvarðanir. Raddir okkar þurfa að heyrast.
- Við eigum rétt á að lifa sjálfstæðu lífi. Okkur langar til að eignast fjölskyldu eins og aðrir og búa í húsnæði sem er innréttað í samræmi við þarfir okkar. Mörg okkar langar til að eiga möguleika á að stunda háskólanám. Okkur langar líka til að starfa á vinnumarkaði innan um annað fólk sem ekki er með fötlun.
- Allir þjóðfélagsþegnar þurfa að vita af, skilja og virða réttindi okkar.

---

¹ Austurríki, Belgíu (flæmsku- og frönskumælandi hluti), Bretlandi, Búlgaríu, Danmörku, Eistlandi, Finnlandi, Frakklandi, Grikklandi, Hollandi, Íslandi, Írlandi, Ítalíu, Kýpur, Lettlandi, Litháen, Lúxemborg, Möltu, Noregi, Póllandi, Portúgal, Rúmeníu, Slóveníu, Spáni, Sviss, Svíþjóð, Tékklandi, Ungverjalandi og Þýskalandi.

Ungmennin tjáðu sig afdráttarlaust um þær FRAMFARIR sem orðið hafa í menntamálum:

- Við höfum yfirleitt fengið fullnægjandi stuðning í náminu en betur má ef duga skal.
- Aðgengi að húsakynnum hefur batnað. Hreyfanleiki og aðgengi er í vaxandi mæli hluti af umræðunni.
- Fötlun er að verða sýnilegri í samfélaginu.
- Tölvutækni fleygir fram og nú er hægt að fá stafrænar bækur sem eru vel byggðar upp.

Ungmennin lögðu áherslu á BRÝN VERKEFNI og ÞARFIR:

- Þarfir manna eru jafn mismunandi og þeir eru margir. Fólki með ólíkar sérþarfir mætir mismunandi hindrunum bæði í námi og daglegu lífi, til dæmis:

- Sumir þurfa lengri tíma en aðrir í kennslustundum og prófum;
- Sum okkar þurfa persónulega aðstoð í kennslustundum;
- Við þurfum námsefni sem búið er að laga að þörfum okkar um leið og skólafélagar okkar fá sitt námsefni.
- Val á námsgreinum er oft takmörkunum háð vegna skorts á aðgengi að húsakynnum og vegna ófullnægjandi tæknibúnaðar og námsgagna (tækja, bóka).
- Við þurfum á viðfangsefnum og tækifærum til að nýta færni okkar, sem gefa lífi okkar gildi bæði nú og til framtíðar.
- Við þurfum á góðri ráðgjöf og stuðningi að halda í skólanum um þá möguleika sem okkur sem erum með sérþarfir standa til boða í framtíðinni.
- Enn gætir fáfræði meðal fólks varðandi fötlun. Fyrir kemur að kennarar, aðrir nemendur og sumir foreldrar sýni okkur neikvætt viðmót. Ófötluðum einstaklingum ætti að vera ljóst að þeir geta spurt fötluðu manneskjuna sjálfa hvort hún/hann hafi þörf fyrir hjálp.

Ungmennin létu í ljós skoðanir sína á NÁMI ÁN AÐGREININGAR:

- Afar mikilvægt er að öllum sé frjálst að velja hvar þeir vilja stunda nám.
- Nám án aðgreiningar er besti kosturinn ef aðstæður henta okkur. Það er að segja ef um nauðsynlegan stuðning, úrræði og sérmenntaða kennara er að ræða. Kennarar þurfa að vera áhugasamir, vera vel að sér um þarfir okkar og sýna þeim skilning. Þeir þurfa að hafa góða menntun, spyrja okkur hvers við þörfnumst og hafa gott samstarf sín á milli meðan á skólagöngu okkar stendur.
- Okkur finnst nám án aðgreiningar hafa marga kosti: við öðlumst meiri félagsfærni; við upplifum meira en ella; við lærum hvernig á að

---

bjarga sér í lífinu; við eignumst vini og þurfum að eiga samskipti við annað fólk, bæði með og án sérþarfa.

- Nám án aðgreiningar með einstaklingsmiðuðum stuðningi er besti undirbúningur sem hægt er að fá fyrir frekara nám. Koma þyrfti á fót sérstökum miðstöðvum þar sem við gætum fengið aðstoð og háskólar gætu fengið haldgóðar upplýsingar um þá hjálp sem við þörfnumst.

- Nám án aðgreiningar er öllum til góða, jafnt okkur sem ófötluðum nemendum.

NIÐURSTAÐA ungmennanna var:

Það erum við sjálf sem sköpum framtíð okkar. Við þurfum að ryðja úr vegi þeim hindrunum sem búa innra með okkur sjálfum og öðru fólk sem ekki er með fötlun. Við verðum að vaxa sem manneskjur, burtséð frá fötlun okkar – þá munum við öðlast meiri viðurkenningu frá umheiminum.

Lissabon, september 2007

Í þessu riti, **Ungar raddir: Til móts við fjölbreytni meðal nemenda**, er gerð grein fyrir niðurstöðum fyrirspurnaðings ungs fólks með sérþarfir. Það var Evrópumíðstöðin fyrir þróun í sérkennslu sem skipulagði þingið í samvinnu við menntamálaráðuneytið í Portúgal.

Þingið fór fram í Lissabon þann 17. september 2007, en Portúgalir gegndu formennsku í Evrópusambandinu það ár.

Evrópumíðstöðin annaðist gerð þessarar skýrslu, en hún byggist á framlagi ungra sendifulltrúa sem sóttu þingið.

Lissabonyfirlýsingin, „Álit ungmenna varðandi nám án aðgreiningar“, er meginafrakstur fyrirspurnaðingsins. Heildarkynningu á yfirlýsingunni er að finna í þessu riti og hún fylgir einnig með sem sérstakur bæklingur.